

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

ในการวิจัยผลการใช้กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนพินายสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อนำกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมมาใช้ในกลุ่มโรงเรียนพินาย และเพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนพินาย สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ และมีวิธีดำเนินการวิจัย คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 8 คน ครูผู้สอน จำนวน 69 คน ในกลุ่มโรงเรียนพินาย สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ รวมประชากรจำนวน 77 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย คู่มือดำเนินการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบบันทึกทุกขั้นตอนของการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในกลุ่มโรงเรียนพินายได้ครบทุกคน และมีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำข้อมูลจากการบันทึกและการสังเกตพฤติกรรม มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กันตามขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม เขียนรายงานการวิจัยเชิงบรรยายวิเคราะห์ สรุปผลการใช้กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม ในประเด็นที่สำคัญตามขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในได้ดังต่อไปนี้

1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายใน พบว่า เดิมคณะครูในกลุ่มโรงเรียนนิคมฯไม่เคยศึกษาหรืออบรมเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน จำนวน 34 คน จากคณะครูทั้งหมด 77 คน เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายในให้ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูทุกคนเห็นว่า ทำให้เกิดผลดีต่อการนิเทศภายในเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู รู้บทบาทหน้าที่ของการนิเทศภายใน และมีความรู้ในแนวทางการปฏิบัติการนิเทศภายใน เข้าใจขั้นตอนการนิเทศ ทำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติการนิเทศภายในมากยิ่งขึ้น และทำให้การนิเทศภายในประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในพบว่า จากการปฏิบัติที่ผ่านมา คณะครูจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 42 เห็นว่า โรงเรียนไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน และเมื่อทุกโรงเรียนได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในไว้อย่างชัดเจน ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู เห็นว่า การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในนั้น มีความเหมาะสมเพราะนอกจากเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะครูภายในโรงเรียน ที่ให้ความยอมรับและเชื่อถือแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คณะครูที่ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการนิเทศภายใน ได้แสดงความรู้ความสามารถร่วมกันแก้ปัญหาการเรียนการสอน อีกทั้งเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนอยู่แล้ว ทำให้สามารถช่วยกันแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องตรงตามความต้องการของคณะครู นอกจากนี้การมีคณะกรรมการนิเทศภายในสามารถปฏิบัติการนิเทศได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และทราบปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที แต่มีคณะครูเพียงส่วนน้อยที่เห็นว่าการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในจากคณะครูภายในโรงเรียนไม่เหมาะสม เนื่องจากกรรมการนิเทศภายในบางคน คณะครูไม่ยอมรับ และเห็นว่าครูที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการนิเทศไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่ในเทศได้ เพราะต้องรับผิดชอบสอนประจำชั้นเรียน

3) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพบว่า เดิมโรงเรียนมีการปฏิบัติตามขั้นตอนนี้ในระดับปานกลาง และคณะครูจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 30 เห็นว่า ไม่มีการนำข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนมาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ เมื่อนำแนวปฏิบัติตาม

กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้ปรากฏว่ามีการปฏิบัติในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเพิ่มขึ้นเป็นระดับมาก นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู เห็นว่า การเปิดโอกาสให้คณะครูทุกคนระดมความคิด เสนอปัญหา และความต้องการเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนร่วมกัน เป็นการสร้างบรรยากาศให้คณะครูมีความคุ้นเคยเป็นกันเอง ทำให้คณะครูกล้าเสนอปัญหาและความต้องการ จึงทำให้การศึกษาสภาพปัจจุบันมีปัญหาและความต้องการ ตรงตามความต้องการของคณะครู ทำให้คณะครูทุกคนเกิดความพึงพอใจ

4) การวางแผนการนิเทศภายใน พบว่า การปฏิบัติการวางแผนการนิเทศ ที่ผ่านมามีการปฏิบัติในระดับปานกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะครูจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 43 เห็นว่า ไม่มีการเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน เมื่อนำกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมมาใช้ ปรากฏว่า มีการวางแผนปฏิบัติการนิเทศในระดับมาก โดยเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการวางแผนปฏิบัติการนิเทศไว้อย่างชัดเจนและจัดทำแผนการปฏิบัติการนิเทศได้ให้คณะครูร่วมระดมความคิด ในการกำหนดทางเลือกเพื่อแก้ไข ปัญหา และความต้องการเพื่อเป็นแนวปฏิบัติและข้อตกลงร่วมกัน ทำให้คณะครูเกิดความตระหนักในการแก้ปัญหาาร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาดตรงตามความต้องการของคณะครู

5) การสร้างสื่อและเครื่องมือ พบว่า จากสภาพการปฏิบัติการสร้างสื่อและเครื่องมือในการนิเทศภายในเดิมมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง และคณะครูจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 42 เห็นว่า ไม่มีการให้คณะครูมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อ และเครื่องมือในการนิเทศภายใน หลังจากที่ได้ดำเนินการกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมมาใช้ ผลปรากฏว่า มีการปฏิบัติการสร้างสื่อและเครื่องมือ อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศกิจกรรมการเรียนรู้ และนิเทศชั้นเรียน และกิจกรรมการประชุมปฏิบัติการ ซึ่งเปิดโอกาสให้คณะครูภายในโรงเรียนจัดทำร่วมกันแต่มีปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำสื่อและเครื่องมือคือ งบประมาณค่าวัสดุไม่เพียงพอ และบุคลากรยังขาดความรู้ ในเรื่องการจัดทำเครื่องมือการนิเทศภายใน จึงทำให้เครื่องมือบางชุด ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

6) การปฏิบัติการนิเทศ พบว่า การปฏิบัติการนิเทศภายในเดิมเน้น คณะครูเห็นว่า มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง เมื่อได้ปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม คณะครูเห็นว่ามีการปฏิบัติในระดับมาก โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ กิจกรรมการนิเทศภายใน และมีการประชุมระดมความคิด คณะครูในการปฏิบัติงานตามโครงการ นิเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการปฏิบัติการนิเทศภายในได้อย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แต่มีคณะครูบางคนเห็นว่า ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศมีการกิจการสอนด้วย ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอ ในการปฏิบัติงานนิเทศภายใน เกิดปัญหาการนิเทศภายใน ไม่เป็นไปตามปฏิทินปฏิบัติการนิเทศ ต้องมีการยืดหยุ่น ตารางการนิเทศบ่อยครั้ง กิจกรรมการนิเทศที่มีการปฏิบัติมากที่สุด และเป็น กิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ที่สุดของโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร และ คณะครูตามลำดับ คือ กิจกรรมเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน การระดมความคิด การสนทนาทางวิชาการ และการประชุมก่อนเปิดภาคเรียน

7) การประเมินผลและการรายงานผล พบว่า การนิเทศภายในโรงเรียนที่ผ่านมา มีการประเมินผลตามระยะเวลาที่กำหนด การนำเครื่องมือมาประเมินผลการปฏิบัติ การแจ้งผลการประเมินการปฏิบัติการนิเทศภายในให้คณะครูทราบ และการเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วม ในการประเมินผลการนิเทศ มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง หลังจากมีการนำกระบวนการนิเทศ ภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมมาใช้ เห็นว่า มีการปฏิบัติการประเมินผลการนิเทศในระดับมาก โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วมทำให้การปฏิบัติตามปฏิทินประเมินผลเป็นไปตามกำหนด และคณะครูได้ร่วมประชุมเพื่อสรุปผลการปฏิบัติการนิเทศร่วมกัน ตลอดทั้งการมีโอกาสร่วมแสดง ความคิดเห็นในการปรับปรุง แก้ไข ปัญหา อุปสรรค ในการปฏิบัติการนิเทศ ร่วมกันทำให้คณะครู เกิดความร่วมมือ ร่วมพัฒนาและแก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ร่วมกันด้วยความจริงใจ คณะครูเกิดความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตามแนวทางที่ได้ตกลงร่วมกัน ทำให้ลดความขัดแย้ง เพราะรู้สึกว่าคุณค่ามีความสำคัญเท่าเทียมกัน

พฤติกรรมของคณะครูในการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม

กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมทำให้พฤติกรรมของครูเปลี่ยนแปลงไป คือ ครูมีความตระหนักในการปฏิบัติงานในหน้าที่มากขึ้น มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนทำ ครูมีความกระตือรือร้นในการพัฒนางานเพิ่มมากขึ้น ตลอดทั้งทำให้ครูเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือร่วมมือกันในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค จากการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม มีดังต่อไปนี้

การให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายใน ใช้เวลาการอบรมน้อย ทำให้คณะครูทำความเข้าใจขั้นตอนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมยังไม่ดีพอ ทำให้ไม่มั่นใจในการนำไปปฏิบัติในการปฏิบัติการนิเทศภายในนั้น คณะกรรมการนิเทศ บางคนขาดความน่าเชื่อถือ ครูบางคนไม่ยอมรับครูผู้ทำหน้าที่นิเทศ และในขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ โรงเรียนส่วนใหญ่มีการเก็บข้อมูลยังไม่เป็นระบบ ทำให้การวิเคราะห์สภาพปัญหาไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ส่วนการวางแผนการนิเทศโดยจัดทำโครงการนิเทศภายใน บางโรงเรียนกำหนดกิจกรรมการนิเทศภายในยังไม่ชัดเจนยากต่อการนำไปปฏิบัติ การสร้างสื่อและเครื่องมือมีปัญหา การขาดงบประมาณสนับสนุนด้านวัสดุ และขาดบุคลากรที่มีความรู้ในการสร้างสื่อและเครื่องมือ ทำให้ได้เครื่องมือไม่สอดคล้องกับการแก้ปัญหา ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติการนิเทศ คือ ครูที่ทำหน้าที่นิเทศมีภาระกิจการสอน จึงไม่มีเวลาเพียงพอในการดำเนินการนิเทศตามปฏิทินปฏิบัติงานได้ บางครั้งไม่สามารถทำการนิเทศได้ตามกำหนด ทำให้การนิเทศไม่ต่อเนื่อง และต้องมีการปิดหุ่นตารางการนิเทศบ่อยครั้ง ด้านการประเมินผลและรายงานผล ปัญหาที่พบ คือ ผู้นิเทศบางคนไม่กล้ารายงานตามความเป็นจริงเนื่องจากยังมีความเกรงใจซึ่งกันและกัน ทำให้ได้ข้อมูลการนิเทศไม่ตรงกับข้อเท็จจริงในบางส่วน

อภิปรายผล

จากการวิจัยผลการใช้กระบวนการการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนพินาย สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า สามารถนำกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากกระบวนการนิเทศภายใน โดยคณะครูมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้คณะครูได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการนิเทศภายใน ซึ่งการให้คณะครูได้ร่วมเสนอปัญหาและความต้องการ การร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหา การร่วมกันหาแนวทางปฏิบัติและข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างบรรยากาศของความคุ้นเคยและเป็นกันเอง ทำให้คณะครูทุกคนกล้าคิดกล้าเสนอปัญหาความต้องการที่แท้จริง จึงส่งผลให้การปฏิบัติการนิเทศภายในเป็นไปอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ มีการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมาก คณะครูเกิดความกระตือรือร้น ตื่นตัวในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งทำให้คณะครูมีการประสานงานร่วมมือกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่าผลการใช้กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมที่นำไปใช้ในกลุ่มโรงเรียนพินาย ประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจเพราะการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของอดัม และ ดิกกี (Adam and Dickey, 1953, p.22-23) ว่าให้ครูรู้จักคิดค้นวิธีการทำงานด้วยตนเอง และสอดคล้องกับง วัชชวลคุ (2524, หน้า 5) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาว่า เพื่อช่วยสร้างความเป็นผู้นำที่บริหารงานโดยพึ่งความคิดเห็นและข้อเสนอของเพื่อนร่วมงาน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้ใช้ความรู้ ความสามารถให้เป็นประโยชน์ต่องานอย่างเต็มที่ ถือว่าทุกคนในหน่วยงานมีความสำคัญต่อหน่วยงาน ประสานความสามัคคีกันบริหารและตัดสินใจ โดยยึดเหตุผลและความถูกต้องเป็นเกณฑ์ และอีกประการหนึ่งกระบวนการนิเทศภายในโดยครูมีส่วนร่วม มีการปฏิบัติการนิเทศสอดคล้องตามหลักการนิเทศการศึกษา ซึ่ง สังต์ อุทรานันท์ (2530, หน้า 15-18) สันต์ ธรรมบำรุง (2526, หน้า 17-18) เบอร์ตัน และ

บริกเนอร์ (Burton and Brueckner, อ้างใน เสาวภา เชาว์ชลากร, 2525, หน้า 3) และปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 265–266) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา สอดคล้องกันโดยเน้นบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตย คือ จะต้องเปิดโอกาสให้มีการร่วมมือ และใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากที่สุด และในการนิเทศการศึกษา ควรใช้อำนาจให้น้อยที่สุด อำนาจนั้นจำเป็นต้องได้มาจากหมู่คณะ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานของหมู่คณะ ไปสู่เป้าหมาย ในการปฏิบัติการนิเทศต้องยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่สำคัญจะต้องพยายามประสานความคิด และปฏิบัติงานร่วมกับครู เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีความจริงจัง จึงจะทำให้เกิดความไว้วางใจ และทุกคนปฏิบัติงานด้วยความสบายใจ

นอกจากนี้กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปรีธดา พัฒนขจร (2533) ศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูในการจัดการนิเทศ การศึกษามหาวิทยาลัยในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดสุล พบว่า ผู้บริหารและครูต้องการรูปแบบการนิเทศ ที่มีวิธีการแบบให้ครูมีส่วนร่วมในการนิเทศไปด้วย โดยมีผู้บริหารทำหน้าที่สนับสนุนและให้บริการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชะ กิ่งมณี (2529) จากการวิจัยการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาที่นักเรียนพูดภาษาถิ่น : การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์ ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไข้ปัญหาการดำเนินการนิเทศการสอนว่า ผู้นิเทศควรศึกษาข้อมูลโดยให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการวางแผนนิเทศด้วย

ดังนั้นกระบวนการนิเทศโดยคณะครูมีส่วนร่วม ซึ่งมีจุดเน้นที่เปิดโอกาสให้คณะครูร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมประเมินผลในการนิเทศภายใน จึงมีความสอดคล้องกับแนวความคิดพื้นฐานของการนิเทศการศึกษา คือจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา และหลักการนิเทศการศึกษา ทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตรงกับผลการวิจัยของ ผ่องเพ็ญ ปานสีทา (2536, หน้า 90) ซึ่งศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนแบบพึ่งตนเองภายในโรงเรียนบ้านร่องเผียว อำเภอเมืองเขียงราย จังหวัดเขียงราย พบว่า การนิเทศการสอนแบบพึ่งตนเองได้ให้โอกาสครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการ

นิเทศการสอนทุกขั้นตอน โดยให้อิสระในการวางแผนต่าง ๆ ด้วยตนเอง และให้นักลากรได้ทำงานตามความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นบรรยากาศการทำงานแบบประชาธิปไตยที่ช่วยให้นักลากรมีกำลังใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น และตรงกับผลการวิจัยของ นิกร เพ็ญเวียง (2537, หน้า 90-91) ศึกษาผลการใช้กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ตำบลริมบึง จังหวัดลำพูน พบว่า การเปิดโอกาสให้คณะครูได้มีโอกาสร่วมศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการร่วมประชุมวางแผนหาทางเลือก ร่วมเสนอแนวคิดในการสร้างสื่อเครื่องมือ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศ ทำให้ครูผู้สอนเกิดความพึงพอใจ และเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการทำงาน ตลอดจนทัศนคติที่ดี เพราะจากการที่คณะครูได้ร่วมกิจกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากผลการใช้กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมพบว่าพฤติกรรมของคณะครูเปลี่ยนแปลงไป คือ ครูมีความตระหนักในการปฏิบัติงานในหน้าที่มากขึ้น มีความรับผิดชอบต่องานที่ค้ำจุน ครูมีความกระตือรือร้นในการพัฒนางานเพิ่มขึ้น ตลอดทั้งคณะครูเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือร่วมมือกันแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตรงกับผลการวิจัยของนิกร เพ็ญเวียง (2537, หน้า 91) พบว่า จากการเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในกิจกรรมการนิเทศภายใน ทำให้ครูมีพฤติกรรมการสอนที่น่าพอใจ มีความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน ตลอดจนเสนอหาวิธีการสอนที่มีประโยชน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า พฤติกรรมของคณะครูที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นผลมาจากการที่คณะครูได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ร่วมกิจกรรมนิเทศ ตลอดจนการเสนอแนวคิดในการประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการจัดให้มีการประชุมระดมความคิด การปรึกษาหารือ หาแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการทำงานของกระบวนการกลุ่มทั้งสิ้น สอดคล้องกับแนวคิดของสังคอุทรานันท์ (2530, หน้า 47) มีแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานจะมีส่วนช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น เพราะโดยธรรมชาติของคนแล้ว มักไม่ชอบถูกบังคับ หากมีการบีบบังคับแล้วบุคคลจะรู้สึกต่อต้านทันที ดังนั้นวิธีการที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นโดยง่าย จึงควรจะให้ผู้ที่เราต้องการให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อให้

เขายังเกิดความรู้สึกถึงความสำคัญว่าเขาเป็นผู้หนึ่งที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเขาได้ทำตามความคิดของเขาเอง ดังที่กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม ได้กำหนดให้ร่วมแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในเพื่อต้องการให้คณะครูมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจในกระบวนการนิเทศภายในทุกขั้นตอน ซึ่งทำให้คณะครูเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและรู้สึกของการเป็นเจ้าของในการปฏิบัติการนิเทศนั้นเอง

ในประเด็นการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายใน จากการผลการวิจัย พบว่าคณะครูในกลุ่มโรงเรียนพินาย เกือบครึ่งหนึ่งของคณะครูทั้งหมด ไม่เคยศึกษาหรืออบรมเกี่ยวกับการนิเทศภายใน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โสภณ ชัยเพชร (2534) และนิกร เพ็ญเวียง (2537) ที่พบว่า ผู้ทำหน้าที่นิเทศบางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการนิเทศการศึกษา และขาดประสบการณ์ในการนิเทศภายใน ซึ่งการให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มีการจัดอบรมผู้บริหารโรงเรียนทุกคนตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529, หน้า 87) หลักสูตรที่อบรมส่วนหนึ่งคือการดำเนินกิจกรรมการนิเทศภายใน แต่จากการประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนมีการดำเนินการน้อยมาก อาจเป็นเพราะคณะครูในโรงเรียนประถมศึกษา ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในทำให้คณะครูขาดความร่วมมือในการนิเทศ และคณะครูส่วนใหญ่เข้าใจว่าการนิเทศภายในเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนเพียงคนเดียว แต่กระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม ได้ดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายในแก่ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูทุกคน ตลอดจนจัดทำคู่มือการดำเนินการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมให้คณะครูทุกคนได้ศึกษา ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมีความรู้ในแนวทางปฏิบัติการนิเทศภายใน และรู้บทบาทหน้าที่ในการดำเนินการนิเทศภายในอย่างชัดเจน ทำให้เกิดความร่วมมือและเกิดผลดีต่อการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นไปอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และอีกประการหนึ่งทำให้คณะครูมีทัศนคติที่ดีต่อการนิเทศภายในอีกด้วย

ในส่วนของกิจกรรมการนิเทศภายใน ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการนิเทศที่โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนนิยามเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติจริง เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากร เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอน และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน อีกทั้งตรงต่อความต้องการของคณะครู ซึ่งทั้ง 8 โรงเรียนเลือกและนำไปใช้ทุกโรงเรียนคือ กิจกรรมเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า เหตุผลที่โรงเรียนในกลุ่มนิยาม เลือกกิจกรรมเยี่ยมนิเทศชั้นเรียนไปใช้ เพราะว่า คณะครูสามารถสร้างสื่อเครื่องมือ ในการปฏิบัติการนิเทศ ได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของครู และผู้บริหารโรงเรียนสามารถมอบหมายให้ครูผู้สอนทุกคน ปฏิบัติหน้าที่เยี่ยมนิเทศชั้นเรียน โดยประเมินผลการปฏิบัติงานตามเครื่องมือที่คณะครูทุกคนร่วมกันสร้างขึ้นและการปฏิบัติการเยี่ยมนิเทศชั้นเรียนใช้เวลาไม่มาก เหมาะสมกับโรงเรียนประถมศึกษาที่ครูทุกคนทำหน้าที่สอนประจำชั้น สามารถปฏิบัติการนิเทศในกิจกรรมนี้ได้ อีกประการหนึ่งผู้ทำหน้าที่นิเทศกิจกรรมนี้ ไม่ต้องมีประสบการณ์ และความชำนาญการในการนิเทศแต่อย่างใด กิจกรรมที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมรองลงไปตามลำดับ คือ กิจกรรมการระดมความคิด การสนทนาทางวิชาการ การประชุมปฏิบัติการ และการประชุมก่อนเปิดภาคเรียน แตกต่างจากผลการวิจัยของประยูร ลังกาพันธ์ (2532) พบว่า กิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อการนิเทศมากที่สุด คือ กิจกรรมการสังเกตการสอนในชั้นเรียน รองลงไป คือ กิจกรรมพาครูไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ และยังแตกต่างจากผลการวิจัยของ ผ่องเพ็ญ บานสีทา (2536, หน้า 85) พบว่า กิจกรรมการนิเทศที่ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนเห็นว่า มีประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด คือ กิจกรรมการสังเกตการสอน จากผลการวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศภายในที่มีประโยชน์มากที่สุด แตกต่างกันนั้นผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ ครูผู้สอนจะทำการสอนประจำชั้นเรียน ต้องมีภาระกิจการสอนตลอดทั้งวัน ไม่มีชั่วโมงว่างเหมือนกับครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษา การมอบหมายให้ครูผู้สอนเป็นผู้ปฏิบัติการนิเทศด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนิเทศโดยการสังเกตการสอน ผู้ปฏิบัติการนิเทศจะต้องมีเวลาอย่างเพียงพอ เมื่อปฏิบัติการนิเทศต้องละทิ้งห้องเรียนไปทำหน้าที่สังเกตการสอน ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างแน่นอน และอีกประการหนึ่งกิจกรรมสังเกตการสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่สังเกตการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องเป็นผู้มี

ความรู้ และประสบการณ์ สามารถชี้แนะและแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้รับการนิเทศได้ ซึ่งครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มองขาดความรู้ และทักษะในด้านนี้ อีกทั้งการสังเกตการสอน ผู้ทำหน้าที่นิเทศต้องไปสังเกตพฤติกรรมการสอนของผู้รับการนิเทศตลอดเวลา เกิดการเผชิญหน้ากัน เกิดความอึดอัด กังวลใจได้ ตลอดทั้งการเสนอแนะการนิเทศ อาจได้รับคำแนะนำไม่ตรงกับข้อเท็จจริง เพราะลักษณะนิสัยของคนไทยนั้น มีความเกรงใจซึ่งกันและกัน ผู้นิเทศบางคนไม่กล้ารายงานความเป็นจริงในบางส่วน แต่การนิเทศโดยการเยี่ยมมนิเทศชั้นเรียน ครูผู้สอนสามารถสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเยี่ยมชั้นเรียนซึ่งกันและกันได้ โดยใช้เวลาไม่มากนัก และเครื่องมือการเยี่ยมมนิเทศชั้นเรียนบางชุด สามารถใช้ประเมินในเวลากลางวันและหลังเลิกเรียนได้ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูผู้สอน จึงเห็นตรงกันว่ากิจกรรมการเยี่ยมมนิเทศชั้นเรียนมีประโยชน์ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา และเลือกนำไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศมากที่สุด

ส่วนความคิดเห็นของคณะครูกลุ่มโรงเรียนพินายตามแบบสอบถาม เห็นว่า กิจกรรมการนิเทศที่มีประโยชน์และเหมาะสมคือ กิจกรรมการประชุมก่อนเปิดเรียนเป็นลำดับแรกและรองลงไป คือ กิจกรรมการระดมความคิดโดยความคิดเห็นดังกล่าวไม่สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ และการรายงานผลการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น คณะครูในกลุ่มโรงเรียนพินายให้เหตุผลว่า กิจกรรมการประชุมก่อนเปิดภาคเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว อีกทั้งเห็นว่าเป็นกิจกรรมการนิเทศที่คณะครูมีส่วนร่วมไม่ชัดเจน จึงไม่เลือกกิจกรรมนี้ ส่วนกิจกรรมการระดมความคิดก็เป็นส่วนหนึ่งในขั้นตอนการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วม ต้องถือปฏิบัติในทุกโรงเรียน จึงเห็นว่างิจกรรมที่คณะครูมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทุกขั้นตอนของการนิเทศภายในอย่างชัดเจน คือ กิจกรรมการเยี่ยมมนิเทศชั้นเรียน

ปัญหาและอุปสรรคในการนำกระบวนการนิเทศโดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้ในกลุ่มโรงเรียนพินาย พบว่า การจัดทำสื่อและเครื่องมือ และการนำสื่อและเครื่องมือไปใช้ในการนิเทศ ยังมีการปฏิบัติน้อยกว่าขั้นตอนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศภายในที่ผ่านมา (โสมชัยเพชร, 2529 และ นิกร เพ็ญเวียง, 2537) ว่า การนิเทศภายในขาดการสนับสนุนในเรื่อง

การสร้างสื่อและเครื่องมือ และปัญหาอุปสรรคที่พบ อีกประการหนึ่งคือ การขาดบุคลากรที่มีความรู้ในการสร้างสื่อและเครื่องมือในการนิเทศ เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ไม่เคยศึกษาและอบรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงทำให้การสร้างสื่อและเครื่องมือไม่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาและความต้องการ

ในประเด็นปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ มีการเก็บข้อมูลสารสนเทศ ยังไม่เป็นระบบ ทำให้การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ ต้องใช้เวลามากในการค้นหาและสภาพปัญหาอาจคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับข้อเท็จจริงได้ ถึงแม้ผู้ทำการวิจัยจะกำหนดแบบสำรวจข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นให้โรงเรียนดำเนินการสำรวจก่อนนำมาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาแล้ว แต่การสำรวจข้อมูลดำเนินการได้ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนควรกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องงานวิชาการไว้โดยเฉพาะ และดำเนินการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบเพื่อสามารถนำไปใช้ได้อย่างรวดเร็วและตรงกับข้อเท็จจริง

ในส่วนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติการนิเทศ พบว่า ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศมีภาระกิจการสอนประจำชั้น ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการดำเนินการตามปฏิทินการนิเทศได้ ทำให้มีการยืดหยุ่นตารางการนิเทศบ่อยครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศภายในที่ผ่านมา (พ่องเพ็ญ ปานสีทา, 2536, หน้า 80, และ นิกร เพ็ญเวียง, 2537, หน้า 102) ว่าผู้ทำหน้าที่นิเทศมีเวลาไม่เพียงพอ เนื่องจากผู้นิเทศบางคนมีภารกิจในตำแหน่งหน้าที่การงานมาก บางครั้งไม่สามารถกระทำการนิเทศได้อย่างสม่ำเสมอ

สุดท้ายปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับผู้ทำหน้าที่นิเทศ ขาดความมั่นใจในการนิเทศ และผู้นิเทศบางคนขาดความน่าเชื่อถือ ครูบางคนไม่ยอมรับ สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิกร เพ็ญเวียง (2537, หน้า 102) พบว่า ผู้รับการนิเทศบางคนไม่ยอมรับในตัวผู้นิเทศบางคน ซึ่งปัญหาอุปสรรคในเรื่องนี้ จากการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมได้ดำเนินการจัดอบรมผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายในทุกคน และแต่เนื่องจากการอบรมใช้เวลาเพียงหนึ่งวัน จึงทำให้การรับความรู้ และขั้นตอนการนิเทศยังไม่ดีพอ ดังนั้น

การเตรียมบุคลากรในการนิเทศจึงมีความจำเป็นอย่างมาก ตรงกับข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยของ ผ่องเพ็ญ ปานสีทา (2536, หน้า 94) พบว่า รูปแบบการนิเทศที่นำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อให้ได้ผลดี ควรจะคำนึงถึงการจัดเนื้อหาหลักสูตรในการอบรมเตรียมบุคลากรในกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจก่อนการดำเนินการนิเทศให้สอดคล้องเหมาะสมกับวุฒิการศึกษาของบุคลากรในโรงเรียนด้วย

ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้ในโรงเรียนดังนี้ คือ

1. ควรมีการเตรียมบุคลากรในโรงเรียน ให้มีความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เพื่อบุคลากรมีความเข้าใจ และมั่นใจในการปฏิบัติการนิเทศภายใน และควรจัดเวลาในการอบรมให้เหมาะสมเพียงพอ สอดคล้องกับเนื้อหา หลักสูตรการอบรมด้วย
2. จุดเน้นที่สำคัญของกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมคือ ต้องเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วมในการคิดคือ การระดมความคิด มีส่วนร่วมในการปฏิบัติคือ ทำหน้าที่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ โดยใช้สื่อและเครื่องมือ ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนการอภิปราย และการรายงานผลการนิเทศร่วมกัน
3. จากปัญหาการขาดงบประมาณสนับสนุนการสร้างสื่อและเครื่องมือผู้บริหารโรงเรียน ควรจัดทำโครงการนิเทศภายในไว้ในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน และนำงบประมาณค่าวัสดุการศึกษาของนักเรียน ส่วนหนึ่งตามความเหมาะสม มาใช้ในการดำเนินการสร้างสื่อและเครื่องมือ
4. จากปัญหาในการปฏิบัติการนิเทศภายใน ส่วนใหญ่ครูผู้สอนมีภารกิจการสอนตลอดทั้งวันนั้น เพื่อแก้ปัญหาในด้านเวลาในการปฏิบัติการนิเทศ และปัญหาในการละทิ้งห้องเรียนของครูผู้สอน ในการปฏิบัติการนิเทศ โดยเฉพาะกิจกรรมการเยี่ยมชั้นเรียน ควรจัดทำตารางการนิเทศ ให้ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศสลับเปลี่ยนหมุนเวียนทดแทนกันในวันและเวลาเดียวกัน เช่น ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สลับกับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นต้น